

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР

**МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН
2024 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ
МЭДЭГДЭЛ, 2025-2026 ОНЫ ТӨСВИЙН
ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА**

УЛААНБААТАР ХОТ

2023 ОН

МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН 2024 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2025-2026 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны 5 дугаар сарын 31-ний өдрийн хуралдаанаар Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийг баталсан.

Энэхүү хуулийн төсөлд нүүрсний экспортыг 2024 онд 50 сая тонн байхаар тусгасан хэдий ч Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй “Боомтын сэргэлт” ийн хүрээнд хилийн нэвтрүүлэх хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, экспортыг эрчимжүүлэх арга хэмжээний үр дүнд 2023 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэлээр нүүрсний экспорт 52 сая тоннд хүрэхээр байна.

Иймд Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд тооцсон нүүрсний экспортын биет хэмжээг 10 сая тонноор нэмэгдүүлэн, 60 сая тоннд хүргэх бололцоотой байна. Түүнчлэн, Оюутолгойн гүний уурхайн олборлолт хийгдэж, зэсийн баяжмалын агууламж өссөнөөр уул уурхай, түүнийг дагасан тээвэр логистик, худалдааны салбарын өсөлт нэмэгдэж 2024 онд 6.5 хувь гэж тооцоолж байсан эдийн засгийн өсөлт 7 хувьд хүрэх төлөвтэй байна.

Ингэснээр, экспортын орлого өсөж төлбөрийн тэнцэл сайжрах, гадаад валютын албан нөөц нэмэгдэж валютын ханш тогтворжих зэргээр макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдэд эергээр нөлөөлөхөөс гадна төсвийн орлого нэмэгдэхээр тооцлоо.

Ирэх 2024 онд Монгол Улсын Засгийн газар Шинэ сэргэлтийн бодлогын хүрээнд иргэдийн бодит орлогыг хамгаалах, хот хөдөөгийн сэргэлтийг дэмжих, хөгжил дагасан бүтээн байгуулалтуудыг хийх замаар эдийн засгийн суурийг тэлэх төсвийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд төсвийн орлогыг зарцуулна.

Дээр дурдсан нөхцөл байдал, үндэслэл, шаардлагын дагуу Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүд дээр үндэслэн, нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн алдагдал болон Засгийн газрын өрийн хэмжээг “Төсвийн тогтвортой байдлын тухай” хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагад нийцүүлэн боловсрууллаа.

МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН 2024 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2025-2026 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 4 дүгээр заалтад хуулийн төслийн дэлгэрэнгүй танилцуулгад тайлбарыг нэмэлт, өөрчлөлт бол зүйл, эсхүл хэсэг, заалт тус бүрээр багцлан тусгана гэсний дагуу Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн агуулгыг зүйлээр тусгалаа.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь 1 зүйлтэй.

1 дүгээр зүйл – Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн макро үзүүлэлтүүдийн өөрчлөлт.

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн

Монгол Улсын эдийн засаг 2024 онд 7.0 хувиар өсөхөөр байна. Уул уурхайн бүтээгдэхүүнүүд, нүүрсний олборлолт, Оюутолгойн гүний уурхайн олборлолт эрчимжиж, зэсийн баяжмал дахь агууламж нэмэгдсэнээр уул уурхай, түүнээс хамааралтай тээврийн салбарын өсөлт эдийн засгийн өсөлтийн гуравны нэг орчмыг бүрдүүлнэ.

Хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспортын хоригийг цуцалж, нэвтрүүлэх зөвшөөрөлтэй боомтын тоог нэмэгдүүлж, татаасыг чөлөөлөх замаар хөдөө аж ахуйн салбар дах төрийн оролцоог шат дараатай бууруулна. Мөн хөдөө аж ахуйн зориулалттай тоног төхөөрөмжийн гаалийн албан татварын хөнгөлөлтийг үргэлжлүүлэх, мал, амьтны гоц халдварт өвчнөөс сэргийлэх вакцинаар бүрэн хангах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ. Ингэснээр хөдөө аж ахуйн салбарын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж, бүтээмжийн өсөлтөөр дамжин салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэнэ. Мөн бэлтгэсэн хадлангийн хэмжээ нэмэгдсэн нь 2023 оны сүүлийн хагас болон 2024 онд мал аж ахуйн салбарын тогтвортой, бүтээмжтэй үйл ажиллагаанд зөргөөр нөлөөлнө.

“УБТЗ” ХНН-ийн дотоодын ачаа тээвэр, зорчигч тээврийн тарифыг 2023 онд нэмэгдүүлсэн. Энэ нь төмөр замын салбарын үр ашиг, хөрөнгө оруулалтын өгөөжийг нэмэгдүүлж, салбарын үйлдвэрлэлийн суурь,

бүтээмжийг зах зээлийн зарчмаар тэлэх нөлөөтэй. Жишээлбэл, тарифын өөрчлөлтийн дараа “УБТЗ” ХНН нь ачааны вагоны тоо хэмжээг нэмэгдүүлэх, хөдлөх бүрэлдэхүүний засварын төвийн өргөтгөлийн ажлуудыг 2024 оноос эхлэн хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Эдгээр арга хэмжээний нөлөөгөөр тээврийн салбарын эдийн засаг дах суурь тэлж, үйлдвэрлэл нэмэгдэнэ.

“Шинэ сэргэлтийн бодлого” болон “Монгол Улсын хөгжлийн 2024 оны төлөвлөгөө”-нд туссан бодлогын чиглэл, зарчмыг баримталж, хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулж, үйлдвэржилтийн болон дэд бүтцийн төслүүдийг хэрэгжүүлснээр барилга, боловсруулах, худалдаа, үйлчилгээ зэрэг уул уурхайн бус салбаруудын өсөлт эдийн засгийн өсөлтөд эергээр нөлөөлнө. Эдгээр үйлдвэржилт, дэд бүтцийн төслүүдийн хэрэгжилт эдийн засаг дахь үндсэн хөрөнгийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх бол өрхийн цалингийн орлого өссөнөөр дотоод эрэлтийн төлөв сайн байх хүлээлттэй байна.

Түүнчлэн Засгийн газрын 2023 оны 233 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийн хүрээнд зочид буудал, байр сууц, худалдаа, нийтийн хоолны үйлчилгээний салбарт бизнес эрхлэлтийг дэмжиж, зохицуулалтыг хялбаршуулна. Мөн 2023-2025 оныг “Монголд зочлох жил” болгон зарласан бодлогын хүрээнд аялал жуулчлалын үйлчилгээ, дэд бүтцийг сайжруулж, жуулчлалын бүс байгуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлснээр худалдаа, үйлчилгээний салбаруудын үйл ажиллагааг дэмжинэ.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд тооцсон нүүрсний экспортын биет хэмжээг 10 сая тонноор нэмэгдүүлэн, 60 сая тоннд хүргэх бололцоотой байна. Түүнчлэн, Оюутолгойн гүний уурхайн олборлолт хийгдэж, зэсийн баяжмалын агууламж өссөнөөр уул уурхай, түүнийг дагасан тээвэр логистик, худалдааны салбарын өсөлт нэмэгдэж 2024 онд 6.5 хувь гэж тооцоолж байсан эдийн засгийн өсөлт 7 хувьд хүрэх төлөвтэй байна.

Инфляц

Засгийн газар, төв банкнаас макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн төсөв, мөнгөний бодлогыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлж байна. Мөн экспортын орлогыг нэмэгдүүлж, валютын бодит мөнгөн орлогыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээний үр дүнд гадаад валютын албан нөөц нэмэгдэж байна.

Засгийн газрын 2023 оны 233 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийн хүрээнд мал, амьтны гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний гэрчилгээ авах, хүсэлт гаргах, хянах, олгох үйл ажиллагааг цахим хэлбэрт шилжүүлж, хөдөө аж ахуйн

биржийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлэн, хот, суурин газарт нийлүүлэгдэж байгаа махнаас авах төлбөр хураамж, хянан шалгалтын давхардлыг арилгаж, үйл ажиллагааг хөнгөвчлөх замаар хүнсний бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн сувгийг нэмэгдүүлнэ.

Эдгээр арга хэмжээнүүдийн хэрэгжилтийн үр дүнд инфляцын түвшин 2024 оны эцэст 8.5 хувь орчимд байхаар төсөөлж байна.

Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого

2024 онд экспорт 15.4 тэрбум ам.доллар, импорт 10.0 тэрбум ам.долларт хүрч, гадаад худалдаа 5.4 тэрбум ам.долларын ашигтай гарахаар төсөөлж байна.

Засгийн газраас гадаад худалдааг хөнгөвчлөх, экспортын зах зээлийг өргөжүүлэх, хилийн боомтуудын дэд бүтцийг нэмэгдүүлж, ачаа нэвтрүүлэх процессыг хөнгөвчлөх, уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тогтолцоог өргөжүүлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ. Энэ хүрээнд нүүрс, төмрийн хүдэр, газрын тос, алтны экспортыг нэмэгдүүлэх, тээвэр зохион байгуулалтыг оновчтой хийх, хилийн боомтуудын төмөр замын холболтыг эрчимжүүлэх, бүх боомтод ухаалаг гарцыг ашиглалтад оруулах, хатуу хучилттай авто замаар холбох, уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржээр арилжаалсан нүүрсийг тусгай гарцаар нэвтрүүлж, биржээр арилжаалах бүтээгдэхүүний тоо хэмжээг нэмэгдүүлэх зэрэг арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ. Үүний үр дүнд 2024 онд голлох бүтээгдэхүүний экспортын биет хэмжээг нүүрс 60 сая тонн, зэсийн баяжмал 1,500 мянган тонн, төмрийн хүдэр 8,400 мянган тонн, газрын тос 4,850 мянган баррель, алт 20 тонн байхаар төсөөлж байна.

2024 онд хийгдэх хилийн боомтуудын бүтээн байгуулалт, төмөр зам болон автозамын сүлжээний өргөтгөл, цахилгаан эрчим хүчний станцуудын өргөтгөл болон шинэ бүтээн байгуулалтын томоохон төслүүдийн нөлөөгөөр тоног төхөөрөмж, барилгын материалын импорт нэмэгдэхээр байна.

Үүний үр дүнд нэгдсэн төсвийн нийт орлогыг 2023 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэлээс 4.2 их наяд төгрөг буюу 18.5 хувиар нэмэгдүүлэн 27.2 их наяд төгрөг хүрнэ гэж тооцлоо. Үүнээс 513.7 тэрбум төгрөгийг Төсвийн тогтворжуулалтын санд, 1,353.3 тэрбум төгрөгийг Ирээдүйн өв санд төвлөрүүлэхээр тооцлоо.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагын дагуу тооцсон тэнцвэржүүлсэн нийт орлого 2024 онд 25.3 их наяд төгрөгт хүрэхээр, үүнээс 92.9 хувь буюу 23.4 их наяд төгрөгийг татварын орлого, 7.1

хувь буюу 1.8 их наяд төгрөгийг татварын бус орлогоор тус тус бүрдүүлэхээр тооцлоо.

Төсвийн зарлага

Хэдийгээр эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдэд эерэг өөрчлөлтүүд гарч эхэлсэн боловч гадаад хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр сүүлийн 20 сар дараалан Монгол Улсын инфляц 10 хувиас дээш түвшинд хүрсэн нь иргэдийн бодит орлогод сөргөөр нөлөөлж, ард иргэдийн амьжиргааг дэмжих зайлшгүй шаардлага бий болгосон. Улмаар Монгол Улсын 2023 оны төсвийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулж, цалингийн суурь итгэлцүүрийг шинэчлэх замаар тэтгэврийн зөрүүний асуудлыг шийдвэрлэж, нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмжийг үнийн өсөлттэй уялдуулан нэмэгдүүлж, төрийн албаны цалингийн тогтолцоог шинэчлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байна. Үүний үр дүнд 2023 оны эцэст бодит орлого нэмэгдэж, төлбөрийн тэнцэл ашигтай гарч, гадаад валютын албан нөөц 4 тэрбум ам.долларыг давж, эдийн засаг 6.0 хувиар өсөх төлөвтэй байна.

Ийнхүү гадаад эрсдэлийн нөлөө намжиж, эдийн засаг цар тахлын өмнөх түвшинд хүрч сэргэсэнээр “Алсын хараа-2050” урт хугацааны хөгжлийн зорилтод хүрэх “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхэд ирэх 2024 оны төсвийн бодлогыг чиглүүлнэ.

Нэг. Монгол Улс 2024 оны төсвийн бодлогоор “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын тулгуур бүрэлдэхүүн болох “Хот, хөдөөгийн сэргэлт”-ийн зорилтод тусгасан хот, хөдөөгийн тэнцвэртэй хөгжлийг хангах, орон нутгийн иргэдийн амьдралын чанарыг дээшлүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Хоёр. Экспортыг нэмэгдүүлэх чиглэлд хилийн боомтын нэвтрүүлэх хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн ил тод арилжааг эрчимжүүлэх, иргэдийн орлогыг хам гаалах чиглэлд цалин, тэтгэвэр тэтгэмжийг үнийн өсөлттэй уялдуулан нэмэгдүүлэх, хөгжилд суурилсан хөрөнгө оруулалтыг эрчимжүүлэхэд чиглэсэн төсвийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

Гурав. Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан иргэд эх орондоо оношлогдон, эмчлүүлэх боломжийг нэмэгдүүлж, орчин үеийн үндэсний оношилгоо, эмчилгээний төвүүдийг байгуулах томоохон зорилтын хүрээнд дэлхийн жишигт нийцсэн шинэ технологи, инновац бүхий эс, эд, эрхтэн шилжүүлэх төвийг Улсын төв нэгдүгээр эмнэлгийн дэргэд байгуулахаар “Эс, эд, эрхтэн шилжүүлэн суулгах төв”-ийн бүтээн байгуулалтын санхүүжилт болох 140.0 тэрбум төгрөг, Улаанбаатар хотын Баянгол дүүрэгт баригдах “Зүрх судасны үндэсний төв”-

ийн гадна шугам сүлжээ, дэд бүтэц, Төв аймгийн Сэргэлэн суманд баригдах “Халдвар үндэсний төв-2”-ийн гадна шугам сүлжээ, дэд бүтэц нийтдээ 15.6 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 5.1 тэрбум төгрөг тус тус тусгалаа.

Дөрөв. Уул уурхайн орлогын тодорхой хувиас бүрдэж, тухайн орон нутгийн иргэдийн санал санаачилга дээр тулгуурлан, иргэдийн ая тухтай амьдрах орчныг сайжруулахад чиглэсэн Орон нутгийн хөгжлийн сангаас уул уурхайн олборлолт хийгдэж буй аймгуудад нэмэлтээр хуваарилагдаж, үүнээс сумдад олгох санхүүжилтийг 60 хувьд хүртэл нэмэгдүүлнэ. Ингэснээр тогтвортой, хариуцлагатай уул уурхайг дэмжиж, эдийн засгийн эргэлтэд оруулан, байгалийн баялгийн үр өгөөжийг орон нутгийн хөгжилд чиглүүлэх боломж бүрдэнэ.

Төсвийн тэнцэл болон Засгийн газрын өр

Дээрх арга хэмжээнүүдийг 2024 онд хэрэгжүүлснээр нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн алдагдал ДНБ-ий 2.8 хувь, өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлэгдсэн Засгийн газрын өрийн үлдэгдэл ДНБ-ий 60.0 хувиас ихгүй байх төсвийн тусгай шаардлага хангагдаж, ирэх 4 жилд нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүнийг 10 мянган ам.долларт хүргэх эдийн засгийн суурийг дэмжиж баталгаажуулах боломжтой болох юм.

Засгийн газрын өрийн хувьд 2023 онд Засгийн газрын өрийн баталгаатай Монгол Улсын Хөгжлийн банк (МУХБ)-ны “Самурай” бонд төлөгдөх хуваарьтай, үүнийг зээлийн эргэн төлөлтөөс Монголбанкинд хуримтлуулж, төлж барагдуулахад бэлэн болж, 2024 онд МУХБ-ны БНХАУ-ын Хөгжлийн банкнаас авах зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэх “Чойбалсан ДЦС-ын суурилагдсан хүчин чадлыг 50 МВт-аар өргөтгөх” төсөл болон “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хөгжлийн төслүүдэд Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргахаар тооцоолсон. Мөн, Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын зүгээс Улаанбаатар хотын авто замын түгжрэлийг бууруулах, төвлөрлийг сааруулах, агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр дотоодын зах зээлд үнэт цаас гаргаж 2023 онд эхний ээлжид 200.0 тэрбум төгрөгтэй тэнцэх хүлээлттэйгээр тооцоход 2023 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэлээр Засгийн газрын нийт өр 32.2 тэрбум төгрөгтэй тэнцэхээр байна.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд Засгийн газрын өрийн өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлэгдсэн үлдэгдлийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь 2020 онд Ковид-19 цар тахал, 2022 онд Орос-Украины нөхцөл байдлын дэлхийн эдийн засагт үзүүлсэн сөрөг нөлөөллөөс шалтгаалан өссөн байгаа боловч Засгийн газраас өрийн стратегийн баримт

бичгийн дагуу тодорхой зорилтуудыг хэрэгжүүлэн хугацаа тулаад байсан томоохон төлбөрийн үүргээ амжилттай гүйцэтгэсний үр дүнд Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргаагүй тохиолдолд Засгийн газрын өрийн өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлэгдсэн үлдэгдлийн ДНБ-тэй харьцуулсан харьцаа 2023 онд 44.3 хувь, 2024 онд 42.7 хувьтай тэнцэх төсөөлөлтэй буюу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан 2024 оны өрийн хязгаар болох 60 хувиас хэтрэхгүй байх шаардлагыг хангах төсөөлөлтэй байна.

--- оОо ---